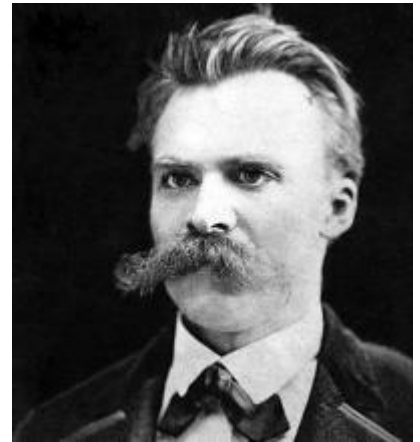

Η θεωρία του σκοπού της ζωής (Φρίντριχ Νίτσε)

«Η ευτυχία μου: Από τότε που κουράστηκα να γυρεύω, έμαθα να βρίσκω. Από τότε που κάποιος άνεμος μου εναντιώθηκε, ταξιδεύω με όλους τους ανέμους».

Φρίντριχ Νίτσε

Πάντα βρίσκω όλους τους ανθρώπους, όπως κι αν τους κοιτάζω, με καλοσύνη ή κακία, να φροντίζουν για ένα πράγμα: Πως να εξυπηρετήσουν τη συντήρηση του είδους. Και φροντίζουν γι' αυτό, όχι από αγάπη για το είδος, αλλά γιατί δεν υπάρχει μέσα τους τίποτα παλιότερο, δυνατότερο, ανέλεκτο και πιο ακατανόητο από αυτό το ένστικτο, γιατί είναι αλήθεια πως το ένστικτο αυτό, είναι στην κυριολεξία η ουσία του είδους μας, η ουσία του κοπαδιού μας.

Παρ' όλο που τα καταφέρνουμε αρκετά γρήγορα μπορώ να πω, με τη συνηθισμένη φυσικά μυωπία μας, να ξεχωρίζουμε από απόσταση πέντε βημάτων τους ομοίους μας, σε χρήσιμους και σε άχρηστους, σε καλούς και σε κακούς ανθρώπους, ωστόσο αν καθίσουμε και τα βάλουμε κάτω και κάνουμε έναν απολογισμό και σκεφτούμε το γενικό σύνολο αυτού του ξεχωρίσματος, καταλήγουμε σε μια φοβερή δυσπιστία. Δεν μας ικανοποιεί το ξεχώρισμα, δεν είμαστε σίγουροι και στο τέλος τα παρατάμε. Στο κάτω κάτω της γραφής, ίσως ο πιο άχρηστος, ο πιο βλαβερός άνθρωπος να είναι ο πιο χρήσιμος για τη συντήρηση του είδους. Γιατί ο άνθρωπος αυτός -ο βλαβερός- συντηρεί στον εαυτό του ή στους άλλους ανθρώπους, διάφορα ένστικτα που χωρίς αυτά η ανθρωπότητα θα είχε εδώ και πολύ καιρό αποχαυνωθεί και διαφθαρεί ...

Ευγένεια και χυδαιότητα

Οι χυδαίοι άνθρωποι βλέπουν τα ευγενικά και γενναιόφρονα αισθήματα σαν κάτι να τους λείπει, να τους λείπει η ορθότητα, άρα -να τους λείπει-, η αληθοφάνεια. Όταν μιλούν γι' αυτό, κλείνουν πονηρά το μάτι, σαν να λένε: «Κάποιο συμφέρον υπάρχει κρυμμένο πίσω απ' αυτό· δεν μπορεί να δει κανείς τι υπάρχει μέσα σε όλα

τα πράγματα», και υποσιάζονται πως το ευγενικό πλάσμα γυρεύει να κερδίσει κάτι μ' έναν ελιγμό. Όταν όμως πεισθούν, με αναμφισβήτητο τρόπο, πως ο άνθρωπος αυτός δεν έχει καμιά εγωιστική πρόθεση, και πως περιφρονεί το μικρό κέρδος, τότε βλέπουν τον άνθρωπο αυτόν σαν έναν τρελό· του δείχνουν περιφρόνηση όταν τον βλέπουν να χαίρεται και γελούν με τη λάμψη των ματιών του. Και αναρωτιούνται: «Πώς μπορεί να είναι χαρούμενος όταν πάθει κάποια ζημιά; Πώς μπορεί να ζητά να ζημιώσει; Σίγουρα, το πάθος της ευγένειας θα είναι μπερδεμένο με κάποια αρρώστια του λογικού!».

Τέτοιες ερωτήσεις κάνουν μέσα τους, έτσι σκέπτονται, όπως σκέπτεται κάποιος εμπρός στη χαρά που αισθάνεται ένας τρελός για την έμμονη ιδέα του.

Μια χυδαία φύση αναγνωρίζεται εύκολα αν προσέξει κανείς δυο βασικά πράγματα. Πρώτον -μια χυδαία φύση- δεν λησμονά ποτέ ποιο είναι το συμφέρον της· δεύτερον, η μανία αυτή του σκοπού του κέρδους, είναι σ' αυτή πιο ισχυρή, παρά το βίαιο ένστικτο. Μέλημά της και αξιοπρέπειά της είναι το να μην παρασύρεται από την άλογη παρόρμηση σε άκαιρες πράξεις. Η ανώτερη φύση είναι πιο παράλογη και αυτό γιατί ο ευγενής, ο γενναιόφρων άνθρωπος υπακούει στα ένστικτά του· στις πιο καλές στιγμές του, σταματάει το μυαλό του. Ένα αρσενικό ζώο που προστατεύει τα μικρά του βάζοντας σε κίνδυνο την ίδια του τη ζωή, ή που ακολουθεί το θηλυκό στον θάνατο, την εποχή του οργασμού, δεν λογαριάζει ούτε τον κίνδυνο, ούτε καν αυτόν τον ίδιο τον θάνατο, κι αυτό γιατί ακόμα κι η λογική του σταματά, η ευχαρίστηση που του προσφέρουν τα μικρά του ή το θηλυκό του και ο φόβος μην τύχει και τα αποχωρισθεί, το κυριεύουν ολοκληρωτικά, γίνεται πιο ζώο από ότι συνήθως είναι, όπως ακριβώς συμβαίνει στον ευγενικό, στον γενναιόφρονα άνθρωπο. Μέσα του, ο ευγενικός άνθρωπος έχει ένα συγκεκριμένο αριθμό αισθημάτων, είτε έλξεις είτε απωθήσεις είναι αυτές, που μιλάνε με τόση δύναμη, που μπροστά τους η διάνοια δεν μπορεί να κάνει τίποτ' άλλο παρά να σωπάσει ή και να παραδοθεί και να γίνει υπηρέτης τους. Η καρδιά αλλάζει θέση, ανεβαίνει στον εγκέφαλο και τότε μιλάμε για «πάθος». Βέβαια, συμβαίνει πολλές φορές να δημιουργείται ένα αντίστροφο φαινόμενο, μια αναστροφή του πάθους κατά κάποιον τρόπο, όπως π.χ. στον Φοντενέλ, που κάποιος του έλεγε μια φορά τοποθετώντας του το χέρι στην καρδιά: «Αυτό που υπάρχει εκεί μέσα, φίλτατέ μου, είναι και αυτό εγκέφαλος».

Στο ευγενικό ον, εκείνο που περιφρονεί ο όχλος, είναι ο παραλογισμός του πάθους του, η η λανθασμένη λογική του, και προπαντός όταν αυτό το πάθος αφορά αντικείμενα που η αξία τους είναι παντελώς χιμαιρική ή αυθαίρετη, θυμώνει

πολύ με όποιον υποκύπτει στο πάθος του στομαχιού του, αλλά καταλαβαίνει την έλξη αυτής της τυραννίας· εκείνο που δεν μπορεί να καταλάβει είναι, π.χ., το πως μπορεί κάποιος να παίζει την υγεία του και την ευτυχία του από πάθος για τη γνώση. Το γούστο των ανωτέρων φύσεων στρέφεται σε πράγματα εξαιρετικά, σε πράγμα που αφήνουν αδιάφορους τους πιο πολλούς από τους άλλους ανθρώπους και που δεν φαίνονται καθόλου γοητευτικά. Η ανώτερη φύση μετρά τις αξίες σε προσωπική κλίμακα. Γενικά όμως, δεν πιστεύει πως αυτή η κλίμακα προσιδιάζει ιδιαίτερα στην καλαισθητική της ιδιοσυγκρασία. Συμβαίνει το αντίθετο μάλιστα· εκτιμά τις προσωπικές αξίες και μη, και πέφτει έτσι στην ακατανοησία και στο απραγματοποιήσιμο. Μια ανώτερη φύση είναι πολύ σπάνιο να διατηρήσει αρκετή λογική ώστε να θεωρεί και να μεταχειρίζεται τον μέτριο άνθρωπο σαν τέτοιο· γενικά πιστεύει μυστικά πως το πάθος της είναι σαν το πάθος όλου του κόσμου και η πίστη αυτή αποτελεί τη φλόγα της και την ευφράδειά της.

Αν οι εξαιρετικοί άνθρωποι δεν νιώθουν τον εαυτόν τους, πώς θα μπορέσουν να καταλάβουν τον όχλο και να αναμετρήσουν δίκαια τον κανόνα;

Μιλάνε λοιπόν και αυτοί για τρέλα, για έλλειψη πνεύματος, ωφελιμιστικού φυσικά, και για τον «χιμαιρισμό» της ανθρωπότητας, και παραξενεύονται για το τρένο της ζωής αυτού του ανόητου κόσμου που δεν επιθυμεί να αναγνωρίσει το «μόνο αναγκαίο του πράγμα». Αυτή είναι η αδικία των ευγενικών φύσεων, η αιώνια αδικία.

Η χαμένη αξιοπρέπεια

Σήμερα ο στοχασμός έχει χάσει όλη του την εξωτερική αξιοπρέπεια. Έχουν ρεζιλέψει το τελετουργικό και την επίσημη στάση εκείνου που στοχάζεται· δεν μπορούμε πλέον να ανεχθούμε έναν σοφό της παλιάς σχολής. Σήμερα σκεφτόμαστε αρκετά γρήγορα, στην πορεία, την ώρα που περπατάμε, μέσα σε κάθε λογής υποθέσεις, ακόμα και όταν σκεφτόμαστε τα σοβαρότερα πράγματα. Δεν έχουμε ανάγκη από πολλή προετοιμασία, ούτε και από πολλή σιωπή. Όλα πραγματοποιούνται σαν να είχαμε στο κεφάλι μας μια μηχανή που να γυρίζει ασταμάτητα και που συνεχίζει να δουλεύει, ακόμα και στις ασχημότερες συνθήκες. Παλαιότερα, όταν κάποιος προσπαθούσε να σκέφτεται -και ήταν αυτό κάτι το πολύ σπάνιο- το καταλάβαινες αμέσως. Έβλεπες πως προσπαθούσε, ήθελε να γίνει πιο σοφός και προετοιμαζόταν για μια ιδέα. Σταματούσε στη μέση του δρόμου, έπαιρνε ένα σοβαρό ύφος, σαν να προσευχόταν, έμενε ασάλευτος για ολόκληρες ώρες, στο ένα του πόδι ή και στα δυο, σαν να «του έρχονταν η ιδέα». Ε, τότε το πράγμα «άξιζε τον κόπο αυτόν».

Ό,τι ονομάζουμε «αγάπη»

Αγάπη και φιληδονία! Αλήθεια, πόσο διαφορετικά ακούγονται στις καρδιές μας οι δυο αυτές λέξεις. Κι όμως, θα μπορούσαν να εκφράζουν και οι δυο αυτές λέξεις το ίδιο ένστικτο, βαφτισμένο δυο φορές. Η πρώτη εγκωμιαστικά, απ' την άποψη των ανικανοποίητων και των ακόρεστων που βρίσκουν «καλό» το ένστικτο αυτό· τη δεύτερη με τη χυδαία έννοια, από την άποψη εκείνων που γνωρίζουν καλά πλέον, που έχουν ένα ένστικτο κατοχής κατασιγασμένο κάπως, και που τώρα φοβούνται για τα «αγαθά» τους.

Η «αγάπη για τον συνάνθρωπό» μας δεν είναι τάχα επιτακτική ανάγκη για μια καινούρια ιδιοκτησία; Και αλήθεια, το ίδιο μήπως δεν συμβαίνει και με την αγάπη μας για τη γνώση, για την αλήθεια; Και γενικότερα για κάθε επιθυμία καινούριου; Κουραζόμαστε με το παλιό, για ό,τι γνωρίζουμε καλά και σίγουρα, έχουμε ανάγκη να τεντώσουμε τα χέρια μας ακόμα πιο μακριά. Και το πιο όμορφο τοπίο, όταν το ζήσουμε, όταν το έχουμε μπροστά στα μάτια μας για τρεις ολόκληρους μήνες, μας κουράζει· δεν είμαστε βέβαιοι για την αγάπη μας γι' αυτό. Κάποια άλλη μακρινή όχθη, μας τραβάει περισσότερο.

Γενικότερα, μια κατοχή μειώνεται με τη χρήση.

Η ευχαρίστηση που αισθανόμαστε για τον εαυτόν μας προσπαθεί να διατηρηθεί με το να μεταμορφώνει πάντοτε κάποιο καινούριο πράγμα μέσα μας· κι αυτό ακριβώς ονομάζεται «κατοχή». Όταν κουραζόμαστε από ένα απόκτημα, κουραζόμαστε με τον ίδιο μας τον εαυτό. (Μπορούμε και να υποφέρουμε απ' το παραπάνισιο· επίσης, και η ανάγκη του να πετάμε, να προσφέρουμε, μπορεί και αυτή να πάρει το κολακευτικό όνομα «αγάπη»). Όταν βλέπουμε κάποιον να υποφέρει, με μεγάλη προθυμία αρπάζουμε την ευκαιρία που μας προσφέρεται. Αυτό κάνει ο φιλεύσπλαχνος, ο συμπονετικός άνθρωπος· και αυτός, ονομάζει «αγάπη» την επιθυμία ενός νέου αποκτήματος που έχει ξυπνήσει μέσα στη ζωή του και την χαίρεται, όπως χαίρεται κανείς την πρόσκληση μιας καινούριας κατάστασης. Αλλά εκείνο που παρουσιάζεται σαν επιθυμία απόκτησης είναι η φυλετική αγάπη. Αυτός που αγαπά θέλει να γνωρίζει αποκλειστικά το πρόσωπο που επιθυμεί, θέλει να εξουσιάζει απόλυτα, τόσο την ψυχή του, όσο και το σώμα του, θέλει να αγαπιέται μονάχα αυτός, να κυριαρχεί και να βασιλεύει μέσα στην άλλη ψυχή, σαν το υψηλότερο και πιο επιθυμητό αγαθό.

Αν καθίσουμε και σκεφτούμε προσεκτικά όλα τα παραπάνω, θα δούμε πως αυτό, ούτε λίγο ούτε πολύ, δεν φανερώνει τίποτ' άλλο παρά απ' το να αποκλείουμε

ολόκληρο τον κόσμο απ' την απόλαυση ενός αγαθού και μιας πολυτιμότερης ευτυχίας, αν σκεφτούμε πως αυτός που αγαπά προσπαθεί να κάνει φτωχούς και να στερήσει όλους τους άλλους αντιπάλους, και να γίνει ο δράκουλός του θησαυρού του σαν τον πιο αδιάκριτο «κατακτητή» και τον πιο εγωιστή εκμεταλλευτή· αν, τέλος, υποθέσουμε πως ολόκληρος ο υπόλοιπος κόσμος του είναι τελείως αδιάφορος, χωρίς χρώματα και χωρίς καμιά αξία, και πως είναι έτοιμος να κάνει κάθε θυσία, να διαταράξει κάθε καθιερωμένη τάξη, να βγάλει στο περιθώριο κάθε ενδιαφέρον, θα μείνουμε κατάπληκτοι!... Ναι! Θα μείνουμε κατάπληκτοι και θα αναρωτηθούμε: Πως αυτή η άγρια φιληδονία, αυτή η παράφρονη αδικία της σεξουαλικής αγάπης, υμνήθηκε και θεοποιήθηκε τόσο πολύ σε όλες τις εποχές της ιστορίας, και ακόμα, πως έβγαλαν από την αγάπη αυτή την ιδέα της αγάπης σαν αντίθετο του εγωισμού, ενώ ίσως αντιπροσωπεύει την πιο αυθόρμητη έκφρασή του.

Η συνήθεια, σ' αυτή την περίπτωση, θα δημιουργήθηκε από αυτούς που δεν είχαν τίποτα και που επιθυμούσαν να αποκτήσουν κάτι. Είναι σίγουρο πως πάντα θα υπήρχαν και οι παραπανήσιοι. Όσοι άνθρωποι είχαν την τύχη να γνωρίσουν πολλά, να κορεστούν δηλαδή, πετούσαν κάπου κάπου τη λέξη «μανιασμένος δαίμονας», όπως ο αρχαίος Σοφοκλής, ο πιο αξιαγάπητος στους Αθηναίους. Αλλά ο Έρωτας πάντα κοροϊδεύει κάτι τέτοιους βλάσφημους· είναι οι μεγαλύτεροι ευνοούμενοί του.

Βέβαια, υπάρχει εδώ κι εκεί πάνω σ' ολόκληρη τη γη κι ένα είδος επέκτασης του έρωτα, όπου η φιλήδονη επιθυμία που αισθάνονται δυο άνθρωποι ο ένας για τον άλλον, παραχωρεί τη θέση της σε μια καινούρια επιθυμία, σ' έναν καινούριο πόθο, σε μια ύψιστη, κοινή επιθυμία, την επιθυμία ενός ιδανικού που να τους υπερβάλλει και τους δυο τους. Αλλά ποιός γνωρίζει αυτή την αγάπη; Ποιός άνθρωπος την έζησε;

Το όνομά της, το αληθινό της όνομα, είναι ΦΙΛΙΑ.

Η αξιοπρέπεια της τρέλας

Αρκετές χιλιάδες χρόνια, ακόμα στον δρόμο του περασμένου αιώνα, και τότε, σε κάθε πράξη που θα κάνει ο άνθρωπος, θα φαίνεται η πιο υψηλή σοφία· αλλά γι' αυτό κιόλας, θα έχει χάσει και όλη της την αξία. Τότε θα είναι βέβαια ανάγκη να είναι κάποιος σοφός, αλλά θα είναι τόσο συνηθισμένο πράγμα, που κάθε άτομο με κάπως υψηλότερο γούστο θα θεωρεί χυδαιότητα την ανάγκη αυτή. Όπως μια τυραννία της επιστήμης και της αλήθειας θα μπορούσε να ανεβάσει την αξία του

ψεύδους, έτσι ακριβώς και μια τυραννία της σοφίας θα είχε την δύναμη να κάνει να φυτρώσει ένα καινούριο είδος ψυχικής ευγένειας. Και τότε, το να είσαι ευγενής, θα ήταν να έχεις μέσα στο κεφάλι σου πολλές τρέλες.

Για τους καθηγητές της ανιδιοτέλειας

Αποκαλούμε καλές τις αρετές κάποιου ανθρώπου, όχι για τα αποτελέσματα που μπορούν να έχουν γι' αυτόν, αλλά για τα αποτελέσματα που μπορούν να έχουν για τον πολύ κόσμο και την κοινωνία. Ποτέ δεν υπήρξε κανείς πολύ «ανιδιοτελής» στον έπαινο της αρετής, και ποτέ δεν ήταν πολύ «αλτρουιστής»! Διαφορετικά, θα είχαμε παρατηρήσει πως οι αρετές (όπως η ευλάβεια, η υπακοή, η δικαιοσύνη, η επιμέλεια, η αγνότητα) είναι γενικά επιζήμιες για όποιον τις κατέχει, γιατί είναι ένστικτα που κυριαρχούν μέσα του πάρα πολύ βίαια, πάρα πολύ άπληστα και δεν θέλουν με κανέναν τρόπο να αντισταθμιστούν λογικά από τ' άλλα.

Όταν μέσα μας έχουμε μια αρετή, μια αληθινή αρετή, μια ακέραια αρετή (και όχι καμιά μικρή τάση να την αποκτήσουμε), είμαστε θύματα αυτής της αρετής! Και γι' αυτό ακριβώς την επαινεί ο γείτονας! Εγκωμιάζουν τον ζηλωτή άνθρωπο, παρ' όλο που ο ζήλος του τού καταστρέφει την δράση του, παρ' όλο που καταστρέφει σιγά σιγά τον αυθορμητισμό και τη δροσιά του πνεύματός του. Εγκωμιάζουν, επαινούν και λυπούνται τον νέο που κυριολεκτικά «σκοτώθηκε στη δουλειά», γιατί σκέφτονται: *«Το να χάσει το κοινωνικό σύνολο την πιο καλή μονάδα, είναι μικρή θυσία! Είναι πολύ δυσάρεστο που είναι απαραίτητη αυτή η θυσία! Αλλά θα ήταν περισσότερο δυσάρεστο αν σκεφτόταν διαφορετικά το άτομο, αν φρόντιζε πιο πολύ να συντηρηθεί και να αναπτυχθεί, πάρα να δουλεύει στην υπηρεσία όλων!»*.

Με άλλα λόγια, δεν λυπούνται τον νέο αυτό για τον εαυτό του, αλλά γιατί με τον θάνατό του η κοινωνία έχασε ένα υποταγμένο όργανο, που δεν φροντίζει για τον εαυτό του, με λίγα λόγια, όπως λένε, η κοινωνία έχασε «έναν καλό άνθρωπο», ίσως ακόμα ν' αναρωτιούνται μήπως δεν θα ήταν προτιμότερο, για το καλό της κοινωνίας, να δούλευε αυτό το παιδί με περισσότερη σύνεση και να ζούσε περισσότερο καιρό. Και συμφωνούν μάλιστα ως προς το κέρδος που θα υπήρχε αν έκανε αυτό, αλλά κρίνουν πως είναι κατώτερο απ' το άλλο, για το γεγονός πως έγινε θυσία και πως η γνώμη του κοινωνικού κτήνους, του όντος που είναι ανάγκη να θυσιαστεί, αποκαλύφθηκε, γι' άλλη μια φορά ολοφάνερα, πως ήταν υψηλότερο και πιο νόμιμο κέρδος.

Όταν επαινούμε την αρετή, επαινούμε κάτι το επιζήμιο για την ιδιωτική ζωή, εξυμνούμε τις τάσεις που στερούν τον άνθρωπο απ' την πιο ευγενική αγάπη για

τον ίδιο του τον εαυτό, για την υψηλότερη αυτοπροστασία του.

Είναι γεγονός πως για να διαπαιδαγωγήσουν, για να χαράξουν ενάρετες συνήθειες, βγάζουν απ' την αρετή μια ολάκερη σειρά από αποτελέσματα που την κάνουν έτσι δίδυμη αδερφή του ιδιαίτερου συμφέροντος... Και, πραγματικά, υπάρχει αυτή η συγγένεια.

Αναφέρω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: Παρασταίνουν τον τυφλό ζήλο, την μανιώδη επιμέλεια, που είναι η τυπική αρετή του οργάνου, σαν τον δρόμο του πλούτου και των τιμών, σαν το αποτελεσματικότερο δηλητήριο για την ανία και τα πάθη... Αλλά αποσιωπούν τον ανώτερο κίνδυνό του.

Γενικά, η διαπαιδαγώγηση ενεργεί με τον εξής τρόπο: Προσπαθεί να προσδιορίσει στο άτομο, με δόλωμα πάρα πολλά πλεονεκτήματα. Με τον τρόπο λοιπόν αυτό, να σκέφτεται και να ενεργεί, θα του γίνει ο τρόπος αυτός, κάποτε συνήθεια, ένστικτο, πάθος· θα κυριαρχήσει σ' όλο του το είναι, ενάντια στα υπέρτατα συμφέροντά του, αλλά «προς το συμφέρον όλων».

Είναι αλήθεια, πως πολλές φορές, άπειρες μπορώ να πω, παρατήρησα πως αυτό το ριζικό φάρμακο για το πάθος και για την ανία, εξασθενίζει τις αισθήσεις και κάνει το πνεύμα να αντιστέκεται σε κάθε καινούριο πράγμα.

Η δική μας εποχή, η πιο εργατική εποχή, δεν ξέρει τι να κάνει τον μόχθο της και τα χρήματά της, εκτός αν είναι να κάνει περισσότερα τα χρήματα και λιγότερο μόχθο. Γιατί χρειάζεται πολύ περισσότερο πνεύμα για να ξοδεύεις παρά για ν' αποκτάς! «Ας τα χαρούν τα εγγόνια μας».

Όταν η αγωγή πετυχαίνει, τότε κάθε ατομική αρετή γίνεται δημόσια μονάδα και ιδιωτική ζημιά -ως προς τον υπέρτατο σκοπό της. Δεν καταλήγει σε τίποτε άλλο παρά σε μια φθορά του πνεύματος και των αισθήσεων, αν όχι και σε μια πρόωρη παρακμή. Από την άποψη αυτή εξετάστε, μια μια, όλες τις αρετές ενός υπάκουου ανθρώπου, αγνού, ευλαβικού και δίκαιου.

Οι έπαινοι που λέγονται για τον αλτρουιστή, για τον ενάρετο άνθρωπο, για τον άνθρωπο εκείνον που παραμελεί τον εαυτό του -δηλαδή για εκείνον που δεν αφιερώνει όλη τη δύναμη, ψυχική και σωματική, στο να αναπτυχθεί, να προοδέψει, να μεγαλώσει τη δύναμή του, αλλά που ζει ταπεινά, χωρίς να νοιάζεται για τον ίδιο του τον εαυτό-, αυτοί οι άνθρωποι σίγουρα δεν ξεκινούν από πνεύμα ανιδιοτέλειας!

Ο «πλησίον» επαινεί την ανιδιοτέλεια γιατί ΚΕΡΔΙΖΕΙ απ' αυτή. Αν αυτός ο «πλησίον» σκεφτόταν με τον ίδιο «ανιδιοτελή» τρόπο, δεν θα ήθελε την θυσία αυτή της δύναμης, αυτή τη ζημιά που ΕΠΩΦΕΛΕΙΤΑΙ απ' αυτή. Θα εναντιώνονταν στη γέννηση των κλίσεών του! Και κυρίως θα εκδήλωνε τη δική του ανιδιοτέλεια υποστηρίζοντας πως δεν είναι καλή.

Αυτό φανερώνει η βασική αντίφαση της ηθικής αυτής που τόσο πολύ προβάλλουν στην εποχή μας. Τα ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ βρίσκονται σε ΑΝΤΙΦΑΣΗ με την ΑΡΧΗ ΤΗΣ. Το επιχείρημα που προσπαθεί να χρησιμοποιήσει για να αποδείξει πως είναι νόμιμη, το αποκρούει το κριτήριό της, για το καλό. Για να μη σκοντάφτει στην ίδια της την ηθική θά 'πρεπε, η αρχή του «πρέπει να απαρνηθείς και να θυσιάσεις τον εαυτό σου», να οριζόταν μόνο από ένα ον που θα απαρνιόταν, εφαρμόζοντάς την, τα προσωπικά του πλεονεκτήματα και που ίσως θα προξενούσε την ίδια του την πτώση με τη θυσία που θα απαιτούσε από τ' άτομα· αλλά μόλις ο πλησίον ή η κοινωνία σας συστήνουν τον αλτρουισμό εξ αιτίας της χρησιμότητάς του, εκείνοι εφαρμόζουν ακριβώς το αντίθετο, δηλαδή: *«Πρέπει να επιδιώκεις το προσωπικό σου συμφέρον, ακόμα και σε βάρος όλων των άλλων»*, κι έτσι διακηρύσσουν με μιας και το τι «ΠΡΕΠΕΙ» και το τι «δεν πρέπει».

Η κωμωδία των επιφανών ανδρών

Οι επιφανείς άνδρες που χρειάζονται τη διασημότητά τους -και αυτό γίνεται σε όλους τους πολιτικούς- δεν διαλέγουν πια ποτέ ανυστερόβουλα τους συνεργάτες τους και τους φίλους τους. Από τον έναν φίλο ζητούν λίγη από την λάμψη του, και από την αντανάκλαση της αρετής του. Από τον άλλον, γυρεύουν τον φόβο που μπορούν να προξενήσουν μερικές ανησυχαστικές ιδιότητές του, που τις γνωρίζουν πολλοί άνθρωποι. Από κάποιον άλλο, οι επιφανείς, οι διάσημοι αυτοί άνδρες, προσπαθούν να κλέψουν τη ραθυμία του, γιατί τους είναι χρήσιμη για τους σκοπούς που έχουν, να θεωρηθούν για λίγο καιρό απρόσεκτοι και ράθυμοι. Ναι! Μην σας φαίνεται παράξενο. Με τον τρόπο αυτό (της ραθυμίας), κρύβουν το γεγονός ότι βρίσκονται σε επιφυλακή. Άλλοτε πάλι, χρειάζονται πλησίον τους τον ιδιότροπο, τον ερευνητή, τον σχολαστικό, σαν να είναι το ΕΓΩ ΤΟΥΣ της στιγμής. Μπορεί όμως και να μην τους χρειαστούν την επομένη στιγμή. Έτσι τα περίχωρα τους και οι προσόψεις τους φθίνουν συνεχώς, ενώ όλα φαίνονται σαν να θέλουν να στριμωχτούν σ' αυτό το προάστιο και να του δώσουν «χαρακτήρα». Σ' αυτό, ομοιάζουν με τις μεγάλες πόλεις.

Η φήμη τους μεταμορφώνεται συνεχώς, όπως και ο χαρακτήρας τους, γιατί τα ασταθή μέσα τους αποκτούν την αλλαγή αυτή και σπρώχνουν στο πρώτο επίπεδο,

για να φαίνεται καλά, πότε τη μια και πότε την άλλη από τις πραγματικές ή επίπλαστες ιδιότητές τους. Όπως λέγαμε, λοιπόν, οι φίλοι τους και οι συνεργάτες τους, αποτελούν ένα μέρος απ' τις θεατρικές αυτές ιδιότητες.

Ενώ, αντίθετα, πρέπει, αυτό που θέλουν, να μένει ακόμα πιο σταθερό... Ένας λαμπρός χαλκός... Κι αυτό, πολλές φορές, απαιτεί τις σκηνοθεσίες του και την κωμωδία του.

Μαθητές που δυσареστούν τον δάσκαλό τους

Ένας φιλόσοφος κάποτε, φώναξε πολύ θυμωμένος: «Τί να κάνω αυτούς τους δυο νέους; Είναι μαθητές μου που έρχονται σε μένα μια τελείως ακατάλληλη ώρα. Ο ένας απ' αυτούς δεν ξέρει να πει ποτέ του “ΟΧΙ” και ο άλλος δίνει απαντήσεις διά της “μεσαίας οδού”. Κι αν πάρουμε σαν γεγονός, πως και οι δυο τους θα κατανοούσαν τη θεωρία μας, ο πρώτος θα υποφέρει πάρα πολύ, γιατί ο τρόπος της σκέψης μου απαιτεί πολεμικό σθένος, τη θέληση τού να πράττεις το κακό, την ευχαρίστηση να προβάλλεις αντιρρήσεις και σκληρό πετσί.

Για όλα αυτά, ο πρώτος αυτός μαθητής θα υπέκυπτε γεμάτος πληγές κι εσωτερικούς τραυματισμούς.

Ο δεύτερος μαθητής, μπροστά σ' όλα αυτά, θα κατάφερνε να κάνει κάθε πράγμα που θα υπεράσπιζε μια μέτρια μικρή υπόθεση. Θα μου τα έκανε όλα μέτρια... Μα την αλήθεια! Τέτοιον μαθητή εύχομαι να έχει ο εχθρός μου!».

Η εργασία και η ανία

Σήμερα, με το να ζητάμε μια εργασία με σκοπό να κερδίσουμε χρήματα, είναι μια κοινή φροντίδα για όλους τους ανθρώπους που ζουν σε μια πολιτισμένη χώρα. Γι' αυτούς τους ανθρώπους η εργασία είναι ένα μέσο, κι έχει σταματήσει πια να είναι αυτοσκοπός, γι' αυτό και δεν είναι πολύ δύσκολοι στο θέμα εκλογής της εργασίας τους, φτάνει αυτή να τους εξασφαλίζει ικανοποιητικά κέρδη.

Υπάρχουν όμως και άνθρωποι που προτιμούν να πεθάνουν παρά να εργαστούν χωρίς χαρά. Άνθρωποι δύσκολοι, που δεν αρκούνται στα λίγα και που τα πολλά κέρδη δεν τους ικανοποιούν, όσο δεν θεωρούν την ίδια εργασία σαν το ανώτερο κέρδος. Ένα μέρος της σπάνιας αυτής κατηγορίας είναι οι διάφοροι καλλιτέχνες και στοχαστές. Αλλά τέτοιοι είναι κι εκείνοι οι αργόσχολοι που περνούν τη ζωή τους κυνηγώντας ή κάνοντας ταξίδια και που ασχολούνται με τον έρωτα ή με άλλες περιπέτειες. Όλοι τους ψάχνουν την εργασία και τον κόπο, αλλά μονάχα μέχρι το σημείο εκείνο που η εργασία και ο κόπος μπορούν να συνδέονται με την

ηδονή, και, αν είναι ανάγκη, ας είναι και η σκληρότερη εργασία και ο χειρότερος κόπος. Όταν όμως βγουν από εκεί, τότε εκδηλώνουν αποφασιστική τεμπελιά, έστω κι αν η τεμπελιά αυτή τους οδηγεί στην καταστροφή, την ατίμωση, κι ακόμα έστω κι αν κινδυνεύουν να αρρωστήσουν ή και να πεθάνουν. Οι άνθρωποι αυτοί δεν φοβούνται τόσο την ανία, όσο φοβούνται την άχαρη εργασία. Και μάλιστα, πρέπει να νοιώθουν μεγάλη πλήξη για να πετύχει η δουλειά τους.

Ενώ, για τον στοχαστή και το εφευρετικό πνεύμα, πλήξη είναι εκείνη η «επίπεδη ηρεμία» της ψυχής, εκείνη η «επίπεδη ηρεμία» που αισθανόμαστε πριν από κάθε ευχάριστο ταξίδι και που πρέπει να ανεχθεί αυτή την ηρεμία, ο άνθρωπος, και να περιμένει τα αποτελέσματά της μέσα του. Εδώ είναι το δύσκολο. Αυτό ακριβώς δεν είναι σε θέση να πετύχουν οι λιγότερο υψηλές ανθρώπινες φύσεις!

Είναι χυδαίο να απομακρύνεις με κάθε τρόπο και θυσία την πλήξη, όπως είναι το ίδιο να εργάζεσαι χωρίς ευχαρίστηση.

Αυτό είναι ίσως εκείνο που κάνει τον Ευρωπαίο να ξεχωρίζει από έναν Ασιάτη. Ο Ασιάτης μπορεί να χαρεί μεγαλύτερη και βαθύτερη ανάπαυση. Ακόμα και τα ναρκωτικά που παίρνει απαιτούν μεγάλη υπομονή και επενεργούν στον οργανισμό του αργά αργά, εκ διαμέτρου δηλαδή αντίθετα απ' ότι επενεργεί το ευρωπαϊκό δηλητήριο. Είναι γνωστό σε όλους μας πως το αλκοόλ επενεργεί γρήγορα, απαίσια και αιφνίδια.

Τι φανερώνουν οι νόμοι

Κάνουμε μεγάλο σφάλμα, όταν θεωρούμε τον ποινικό κώδικα ενός λαού σαν έκφραση του χαρακτήρα του. Οι νόμοι δεν φανερώνουν τι είναι ένας λαός, αλλά τι του φαίνεται περίεργο, παράξενο, υπερφυσικό, ασυνήθιστο. Ο νόμος αφορά τις εξαιρέσεις της ηθικότητας των ηθών, ενώ οι σκληρότερες ποινές πλήττουν ό,τι είναι σύμφωνο με τα ήθη του γειτονικού λαού. Έτσι, ο λαός των Ιοχαμπί θεωρεί δυο θανάσιμα αμαρτήματα: Πρώτον, να πιστεύουν άλλον θεό εκτός από τον θεό των Ιοχαμπί και δεύτερον, να καπνίζουν (το κάπνισμα το λένε «αισχρο τρόπο του να πίνεις»). Κάποτε ένας Άγγλος που έμεινε έκπληκτος όταν άκουσε τα θανάσιμα αυτά αμαρτήματα των Ιοχαμπί ρώτησε: «Και τι ιδέα έχουν, λοιπόν, οι Ιοχαμπί για τη μοιχεία και τον φόνο;». Κι ένας γέροντας αρχηγός του απάντησε: «Μα την πίστη μου ο θεός είναι μεγαλόψυχος και ευσπλαχνικός».

Κι αν ρίξουμε μια ματιά στους αρχαίους ρωμαϊκούς νόμους θα δούμε πως ήταν για μια γυναίκα αμαρτία θανάσιμη, πρώτον η μοιχεία και δεύτερον...αν έπινε κρασί. Ο

Κάτων πίστευε πως η συνήθεια του να φιλιούνται μεταξύ τους οι συγγενείς, είχε σαν απώτερο σκοπό τον έλεγχο της γυναίκας. Να διαπιστώνουν δηλαδή, αν η γυναίκα έπινε κρασί. Και είναι γεγονός πως είχαν τιμωρήσει με θάνατο, γυναίκες που τις είχαν πιάσει να πίνουν κρασί. Δεν το έκαναν αυτό οι Ρωμαίοι γιατί οι γυναίκες κάτω από την επήρεια του κρασιού, τους έλεγαν «όχι» και τους αντιστέκονταν στον έρωτα. Οι Ρωμαίοι πάνω απ' όλα φοβόντουσαν εκείνη την οργιασμένη και διονυσιακή πνοή που περνούσε καμιά φορά πάνω από τις μεσημβρινές αυτές γυναίκες, τότε που το κρασί ήταν ακόμα κάτι το καινούριο και πρωτότυπο στην Ευρώπη. Θεωρούσαν το κρασί σαν ένα τερατώδη εξωτισμό που θα μπορούσε ίσως να υποσκάψει τα θεμέλια του ρωμαϊκού αισθήματος. Το να μεθά μια γυναίκα ήταν προδοσία για τη Ρώμη, γιατί έβαζε το βαρβαρικό αίμα μέσα στις φλέβες της Ρώμης.

Στην τιμή της φιλίας

Είναι σ' όλους μας γνωστό, πως οι αρχαίοι θεωρούσαν τη φιλία σαν το πιο ευγενές συναίσθημα, και μάλιστα έφταναν σε τέτοιο βαθμό, ώστε να εκτιμούν περισσότερο τη φιλία από την τόσο επαινετή υπερηφάνεια των σοφών κείνων ανδρών που περιόριζαν στο ελάχιστο τις ανάγκες τους και την έκαναν μοναδικό αντίπαλο και νικητή αυτής της υπερηφάνειας.

Θα γνωρίζετε ασφαλώς την όμορφη ιστορία ενός Μακεδόνα πρίγκηπα. Ο πρίγκηπας αυτός, αφού έδωσε ένα νόμισμα σ' έναν Αθηναίο φιλόσοφο που το είχε κάνει δουλειά του να περιφρονεί τον κόσμο, τον είδε να του επιστρέφει το νόμισμα. Και αμέσως είπε ο πρίγκηπας: *«Μα τι λοιπόν, δεν έχει φίλο;»*, Και εννοούσε με αυτό πως εκτιμούσε την υπερηφάνεια αυτή του σοφού Αθηναίου, του ανεξάρτητου αυτού ατόμου, αλλά πως θα εκτιμούσε πολύ περισσότερο την ανθρωπιά του αν μέσα στα βάθη της ψυχής του η φιλία ήταν πιο δυνατή από την υπερηφάνεια. Ο φιλόσοφος είχε ξεπέσει στα ιμάτια του Μακεδόνα πρίγκηπα με το να δείξει πως αγνοούσε ένα απ' τα δυο ευγενικότερα συναισθήματα του κόσμου, και βεβαίως το πιο ευγενικό απ' όλα αυτά.

Η σκληρότητα ενός αγίου

Κάποτε ένας άνθρωπος βρέθηκε σε μια δύσκολη θέση και δεν ήξερε τι να κάνει. Είχε, συγκεκριμένα, αποκτήσει ένα μισοσακάτικο παιδί. Πήγε, λοιπόν, κρατώντας το νεογέννητο μωρό στην αγκαλιά του, σ' έναν άγιο και τον ρώτησε: *«Τι να κάνω το παιδί αυτό, αγιέ μου; Είναι ταλαίπωρο και κακώς διαπλασμένο από τη φύση και δεν έχει ζωή, ούτε όση του χρειάζεται για να πεθάνει»*.

Και σαν αποτελείωσε τον λόγο του, ακούστηκε μια φοβερή φωνή... Ήταν η φωνή του αγίου: «Σκότωσέ το και βάσταξέ το σφιχτά στην αγκαλιά σου τρία ολόκληρα ημερόνυχτα για να το θυμάσαι πάντα... Έτσι, δεν θα ξαναγεννήσεις παιδί σαν δεν του έχει έρθει η ώρα του».

Ακούγοντας τη «συμβουλή» αυτή του αγίου, ο άνθρωπος έφυγε γεμάτος απόγνωση. Πολύς κόσμος σαν άκουσε τον άγιο να συμβουλεύει ένα τόσο σκληρό πράγμα, τον κατηγορήσε. Και ο άγιος τους απάντησε: «Μα δεν είναι άσπλαχνο να το αφήσουν να ζήσει;».

Ενάντια στις τύψεις

Ο στοχαστής βλέπει τις πράξεις του σαν έρευνες και ζητήματα που πρόκειται να του δώσουν λύσεις στο ένα ή στο άλλο ζήτημα. Η επιτυχία και η αποτυχία για τον στοχαστή είναι, πρώτ' απ' όλα, απαντήσεις. Αλλά, το να οργίζεται για μια του αποτυχία, ή ακόμα χειρότερα, το να αισθάνεται τύψεις γι' αυτήν, αυτά τα αφήνει για εκείνους που ενεργούν, επειδή τους το διέταξαν και που θα τους δείρει αν δεν μείνει ευχαριστημένος ο δάσκαλος από το αποτέλεσμα.

Πηγή: Αποσπάσματα από το βιβλίο «Η θεωρία του σκοπού της ζωής», του Γερμανού φιλόσοφου Φρίντριχ Νίτσε (μετάφραση Χρύσα Αντωνίου – Εκδόσεις Δαμιανού)